

Tone Brulin

De Nacht van de Brandende Apen

[Dit stuk werd gespeeld in het seizoen 1989 - 1990 door 'De Nieuw Amsterdam' in de Stadschouwburg te Amsterdam en in de marmeren zaal van de dierentuin te Antwerpen. De regisseur was Rufus Collins, de acteur Paul Bérénos. De gesproken tekst geeft voldoende aanleiding om er personages aan toe te voegen en de productie visueel boeiend te maken zonder toevoeging van aanwijzingen die de vlotheid bij het lezen storen.]

1880. Een kamer in het Sint Elisabeth Gasthuis te Antwerpen Joseph Möller, alias Zwarte Jef of Jefke van Zoölogie ligt op sterven.

(Hij zingt) Mijn ouders zijn gemarteld/ Mijn zusters zijn verkracht/ Mijn broeders omgekomen/ de stam was uitgeroeid/ ons vee werd dan verzopen/ Het dorp totaal verbrand/ Met meer dan twintig jongens werd ik daarna gepakt/ (Hij spreekt) Lang zal het niet meer duren. Geen kou meer.

Zou Oscar dit ook hebben gevoeld?

Geen adem meer. Vandaag hoorde ik: "De rode pillen zullen niet helpen." Natuurlijk. Ook de witte niet.

Nooit komen ze er achter.

Zo min als achter de oorzaken van Oscars dood. De doktoren lopen binnen en buiten. Ze maken aantekeningen. Ze zeggen: "Dat is een speciaal geval. Het zou wel nuttig zijn om te weten hoe we zo iemand moeten behandelen."

Zou de directie van de Zoo mij vervangen?

Wel, het zal niet gemakkelijk zijn. De tijden veranderen. Het is vandaag de dag niet meer mogelijk om een 'negerjong' cadeau te krijgen. Of is er niets veranderd? De wetten zijn strenger al worden zij niet toegepast. De arabieren kopen nog steeds afrikaanse kinderen. Maar zo'n risico kan de Zoo nu niet meer nemen.

Daarom verdwijnt straks het enig en uniek zwart Jefke uit de Scheldestad. (Pauze. Hij kijkt op de commode).

Wat is dat? Een sigaar? Kijk eens aan. Zou mijn dochter die hebben gebracht? Wat lief. En een Havana nog wel.

(Hij strijkt een lucifer aan en pafit moeizaam, maar toch met veel genot. Kijkt dan schichtig rond).

Wat zei ik ook weer? O ja.. Dat Jefke er straks niet meer zal zijn.

(Lacht).

Daar moeten de Sinjoren aan wennen. Er verdwijnt zoveel de laatste jaren: gebouwen, pleinen, bomen, mensen. Morgen om negen uur stappen de eerste bezoekers naar binnen en merken dat hun tickets niet zoals gewoonlijk door Zwarte Jef worden afgescheurd. Het zal ze verrassen.

Want ik was een vaste waarde geworden. Zoals Brabo op de Grote Markt.

"Wat is er gebeurd?"

"Hij is dood", zal de nieuwe portier antwoorden. "O, ja? Wat jammer", hoor ik de bezoeker zeggen. "We waren zo gewend aan zijn aanwezigheid. Hij hoorde er nu eenmaal bij. We hebben het nooit anders geweten."

Een andere verduidelijkt:

"Als je hem lang genoeg kende merkte je niet eens meer dat hij zwart was."

Nog een andere:

"Dat is waar. Voor mij was hij net als iedereen... als je weet wat ik bedoel. Na een tijd bestond er geen verschil meer. Is dat niet vreemd? Doe je ogen dicht, luister naar zijn spraak en je raadt nooit van waar hij komt."

"Ja, het was onze Jef."

"Het verlies is onherstelbaar."

Hij is echt niet te vervangen!"

(Pauze. Denken).

"Ik weet het wel. Een beetje geluk hoort erbij.

En veel geduld. De meeste papegaaien praten als je er lang genoeg mee bezig bent. Sommigen verrekken het. Hondjes leren snel hun vuil buitenshuis doen."

"Het moet mee willen."

"Suggereer het de directie. Misschien is het te proberen."

(Pauze. Hij pafit).

Zullen ze me een standbeeld geven?

(Pauze)

Dit is een lekkere sigaar.

(Pauze)

Ik zal het haar zeggen.

(Hij hoest).

Slecht voor de gezondheid? Onzin!

(Pauze)

Ik zal dus uit het stadsbeeld verdwijnen maar ze zullen er nooit achter komen waarom.

(Pafit. Hij lacht).

"Komt zien! Komt zien! Jefke wordt begraven!"

De stoet gaat te voet door de stad. Bergen bloemtuilen! Kronen! Mijn lijkbaar wordt door mijn collega's op de schouders gedragen. Er ontstaat een grote toeloop. Want het is geen notabel van de

stad, meneer, geen belangrijk heer, madam, maar een simpel 'zwart manneke' van de Kongo, ene Yoko Yamah, die christelijk werd gedoopt in de kerk van Sint Willebordus en de fatsoenlijke naam van Jozef Möller kreeg, die hij overigens ten volle verdiende, jawel, madam.

(Pafit)

Jozef Möller. Hé was ik dat? Ik schrok toen ik hem in de spiegel zag. De dames en heren stichters van de Zoo waren nieuwsgierig. Ze glimlachten. Gaven me klapjes op het hoofd. En snoepjes. Eerst flink wassen jongen. Daarna omkleden. En goed oppassen. Rechtstaan. Niet gaan zitten en knielen als men het je zegt. En nazeggen. Dat kan je toch? Nazeggen wat men je voorzegt? "Wees gegroet Maria vol van gratie." En dan kreeg Yoko een klets water op zijn hoofd. En op slag werd hij Jozef Möller.

Een wonder!

"Hé boy, ben je niet blij met je nieuwe naam?"

"Dat ik geloven, meneer Kets!"

"Een nieuwe naam en een nieuw pak." Een nieuw leven als geschenk. Het betekende, dat 'de goeemeente' me had geaccepteerd. Wat was ik blij, dat ik geen Yoko meer hoefde te zijn! Hoe fier, dat ik gelijkwaardig was geworden. En beklagen deed ik die achter gebleven sukkel van het verre continent, gedoemd tot eeuwige onwetendheid. Was ik van een barbaars heiden geen beschaafd wereldburger geworden? Heeft kleur dan nog belang? Ik heb geleefd onder hen die weten en morgen de rest van de wereld wakker zullen schudden uit hun slaperige onwetendheid. Jozef Möller. Wat ben ik fier geweest op die naam. Ik heb hem zelf uit een lange lijst mogen kiezen.

"Jozef Möller, oppasser en portier van de Zoo. Geeft reden tot tevredenheid." Zo stond het in een verslag. En wat was ik trots op het uniform, dat mijn aantrekkingskracht op de meisjes verdubbelde. De huidige directeur, meneer Vekemans, neef en opvolger van de eerste, meneer Kets, die dood is, heeft het nog luidop gezegd:

"Er-is-niets-op-ons-Jefke-aan-te-merken."

"Jefke doet elk werk, dat hem wordt opgedragen nauwgezet en met liefde.

Het verscheuren van de kaartjes. Het verzorgen van de dieren.

Boerenkinkels, die op zondag niet behoorlijk gekleed de Zoo binnen willen laat hij rechtsomkeer maken. Nette heren, die zich misdragen door met hun wandelstokken de dieren te plagen om de dames van hun gezelschap te imponeren moeten